

Regional handlingsplan ESF+ programområde Norra Mellansverige beslutad 2022-08-25

Innehåll

1. Europeiska socialfonden i Sverige
 2. Norra Mellansverige – utmaningar
 3. Norra Mellansverige – mål, prioriteringar och principer
 - 3.1 Mål för insatserna i Norra Mellansverige för kommande utlysningar inom ESF+
 - 3.2 Prioritering A.1
 - 3.3 Prioritering A.2
 - 3.4 Regionala principer för Norra Mellansveriges utlysningar, ansökningar och genomförande av projekt
 4. Framtagande
 5. Plan för genomförande
 - 5.1 Utlysningsplan
 - 5.2 Uppföljning av handlingsplanen
 - 5.3 Strukturfondspartnerskapet och sekretariatet
- Bilagor
- Socioekonomisk analys Norra Mellansverige

1. Europeiska socialfonden i Sverige

Europeiska socialfonden är en av Europeiska unionens (EU) strukturfonder. Fondernas syfte är att stärka medlemsstaternas ekonomi och sociala sammanhållning. Europeiska socialfonden+ (ESF+) är EU:s främsta verktyg för att investera i människor och finansierar genomförandet av den europeiska pelaren för sociala rättigheter. ESF+ ska bidra till medlemsstaternas arbete med att minska arbetslösheten, främja kvalitet och lika möjligheter inom utbildning och yrkesutbildning samt förbättra social integration och integration. I alla sina investeringar ska ESF+ främja de horisontella principerna som är *jämställdhet, respekt för grundläggande rättigheter, lika möjligheter och icke-diskriminering*.

Socialfonden i Sverige kommer under programperioden ESF+ (2021–2027) att uppgå till 7,8 miljarder kronor. I fonden lägger EU och Sverige in pengar som sedan går till nationella, regionala och lokala projekt där offentliga, ideella och privata organisationer kan få stöd.

Det nationella socialfondsprogrammet är till för att förstärka och utveckla arbetsmarknadspolitiken i Sverige. Programmet innehåller mål och strategier för hur fondmedlen ska användas. Det beskriver vilken typ av utveckling som är önskvärd på arbetsmarknaden och vilka insatser Socialfonden ska finansiera för att uppnå det.

Målen med socialfondsprogrammet i Sverige är att

- främja livslångt lärande,
- uppmuntra aktiv inkludering,
- förbättra sysselsättning för alla arbetssökande,
- främja social inkludering,
- modernisera arbetsmarknadens institutioner och tjänster.

Det nationella programmet är indelat i sex programområden (A-F). Varje programområde har sin specifika inriktning och tilldelning av medel. Programområdena möjliggör insatser

- för att kompetensutveckla såväl arbetslösa som sysselsatta individer,
- för att minska risken för ekonomisk utsatthet,
- för att öka kapaciteten i den glesa geografien,
- för att främja social innovation,
- för att hantera migrationsutmaningarna på grund av kriget i Ukraina.

I Sverige genomförs ESF+ utifrån en nationell handlingsplan samt åtta regionala handlingsplaner.

Programområde A Öka möjligheten till ett inkluderande och hållbart arbetsliv för alla

Programområde A möter EU:s mål om ett livslångt lärande samt att uppmuntra till aktiv inkludering. Det kan handla om insatser riktade direkt till individen, att bygga strukturer och samverka samt förändra könssegregerade yrkesval. Gemensamt för satsningarna är att de ska bidra till ett inkluderande och hållbart arbetsliv för alla. Insatser inom programområdet kan därmed riktas brett och är uppdelat i två prioriteringar.

Prioritering A.1

Prioritering A.1 ska främst användas för insatser till individer i behov av kompetensutveckling i sitt yrkesliv. Genomförda insatser ska bidra till att individens ställning på arbetsmarknaden förstärks.

Prioriteringen kan även innehålla insatser för att utveckla såväl organisationer som strukturer, genom exempelvis nya metoder och arbetssätt eller samverkanslösningar kopplade till kompetensutveckling.

Prioritering A.2

Insatser inom prioritering A.2 kan bestå av insatser direkt kopplade till individer utanför arbetsmarknaden. Insatserna förväntas stärka den arbetslösa individens ställning så att denne antingen närmar sig eller får ett arbete. Prioriteringen kan även innehålla insatser för att utveckla såväl organisationer som strukturer, genom exempelvis nya metoder och arbetssätt eller samverkanslösningar.

Insatser som genomförs inom Programområde A ska bidra till ökad sysselsättning, tillväxt och ett hållbart arbetsliv genom att främja det livslånga lärandet och genom att öka möjligheten till sysselsättning eller studier för alla arbets sökande.

Programområde A beslutas både på nationell och regional nivå.

Programområde B Öka möjligheten till arbete

Programområde B kan endast sökas av Arbetsförmedlingen och insatserna ska bidra till att fler individer har kompetens som möter arbetsmarknadens behov. Insatser som genomförs inom programområdet ska riktas till individer inskrivna på Arbetsförmedlingen som är långt ifrån arbetsmarknaden och som är i behov av rustande och matchande insatser. Det kan vara exempelvis platsförmedling, stöd för att förbättra deltagarens jobbsökande och vägledning mot arbete eller studier. Andra insatser kan vara kartläggning, planering och uppföljning av aktiviteter eller i form av rustande karaktär som understödjer matchningen.

Programområde B beslutas på nationell nivå.

Programområde C Minska risken för ekonomisk utsatthet

Insatser inom Programområde C ska bidra till att uppfylla EU:s mål om social inkludering. Insatser inom programområdet ska motverka och mildra konsekvenserna av ekonomisk utsatthet. Inom programområdet är det möjligt att rikta insatser till såväl barn från sex års ålder till vuxna individer. För insatser riktade till vuxna individer står egenförsörjning i fokus och insatserna ska syfta till att stärka möjligheterna till arbete, studier och till att närma sig ett arbete. Insatserna riktade till barn ska syfta till att ge dem förutsättningar för en meningsfull fritid och trygg skolgång och därmed öka deras möjligheter till social gemenskap, samtidigt som risken för skolavhopp minskar.

Programområde C beslutas på nationell nivå.

Programområde D Öka kapaciteten i den glesa geografien

Programområde D riktas till de glesbefolkade regionerna Övre Norrland och Mellersta Norrland och ska i första hand avse kapacitetsförstärkning av lokala och regionala strukturer, men kan även avse insatser direkt till individen. Insatserna kan syfta till att kompensera för regionernas specifika utmaningar kring stora avstånd med få möjligheter till kollektivt resande, låg befolkningstäthet och en åldrande befolkning. Dessa utmaningar förstärks ofta då de behöver hanteras i kombination med små och många gånger isolerade lokala eller regionala arbetsmarknader samt små organisationer och kommuner med förhållandevis låg genomförandekapacitet. Kommunerna och regionerna i de

glesbefolkade regionerna får ofta ta ett större ansvar än i tätbefolkade områden där statliga myndigheter, organisationer inom civilsamhället och marknadsaktörer kan komplettera.

Programområde D beslutas på regional nivå i de aktuella regionerna.

Programområde E Social Innovation

Programområde E ska möjliggöra för nyskapande och effektivare lösningar för att möta utmaningar och behov inom exempelvis social inkludering, arbetsmarknad, utbildning eller kapacitetsuppbyggnad. Insatser inom området kan med fördel genomföras i partnerskap mellan aktörer inom den idéburna, privata eller offentliga sektorn, och ska syfta till att med innovativa angreppssätt leverera samhällstjänster med hög kvalitet och effektivitet. Insatser inom programområde E kan bidra till metodutveckling, samarbete över gränser och nya tankesätt.

Programområde E beslutas på nationell nivå.

Programområde F Fast-Care

Programområde F ska användas för att hantera migrationsutmaningarna till följd av kriget i Ukraina. Insatser inom programområdet riktas till personer som omfattas av massflyktsdirektivet. Exempel på insatser kan vara matchande insatser, kartläggning och bedömning av kompetens, komplettering av yrkeskunskaper, utbildning i svenska och engelska språket samt samhällsinformation och rådgivning.

Programområde F beslutas på nationell nivå.

2. Norra Mellansverige – utmaningar

Detta kapitel innehåller en sammanfattning av den socioekonomiska analys som tagits fram för Norra Mellansverige (återfinns i sin helhet i bilaga 1). Här lyfts regionala utmaningar som har en direkt koppling till det som kan omfattas av projekt inom ESF+, programområde A. Där det finns regionala eller inomregionala skillnader, beskrivs i huvudsak i bilagan.

Demografiska förutsättningar

De tre länen i Norra Mellansverige har stora likheter i åldersstrukturen men skiljer sig något från riket. Länen skiljer sig även från riksnivån när det gäller försörjningskvot. Norra Mellansverige har den högsta försörjningskvoten^[1] av de åtta NUTS2-områdena. Avseende de demografiska förutsättningarna är det utrikes flyttnettot särskilt intressant då det ensamt står för den största delen av befolkningsökningen men även för att nyanlända personer utgör en viktig målgrupp för insatser som initieras utifrån ESF+. Den befolkningsframskrivning som SCB släppte 2021 visar en markant förväntad minskning av befolkningen jämfört med framskrivningen från de föregående två åren. Till stor del beror det på en förväntad minskad invandring, som inte vägs upp av den något ökade inrikes inflyttningen. Den demografiska utmaningen förväntas därför bli väsentligt större än vad prognoserna visade för ett par år sedan. Den potential att bidra till att klara den demografiska utmaningen som invandringen utgjorde tills för ett år sedan, finns med Coronapandemin och dagens mer restriktiva invandringspolitik inte längre kvar. Det återstår därmed att hitta andra lösningar på hur denna utmaning ska hanteras. Sammantaget har Norra Mellansverige en sämre situation än de flesta andra län avseende de demografiska förutsättningarna i nuläget och på tio års sikt.

^[1] Försörjningskvoten räknas ut genom att dividera antalet personer i åldrarna 0–19 år och 65 och äldre med befolkningen som är 20–64 år, och sedan multiplicera med hundra.

Utbildning

Slutförd utbildning är en viktig förutsättning för regional attraktivitet, utveckling och tillväxt. I Norra Mellansverige som helhet är det färre elever som går ur årskurs 9 med gymnasiebehörighet jämfört med hela landet. Det är dock inga stora skillnader i jämförelse med riket när det gäller genomströmning på gymnasiet, utan andelen elever som tar examen inom tre år från yrkesprogram i Värmland och Gävleborg är faktiskt högre än riksnittet. Från de högskoleförberedande programmen är det fler som tar examen inom tre år i Värmland och Dalarna jämfört med riket som helhet.

De tre länen i Norra Mellansverige har dock en betydligt lägre andel högutbildade än riksnittet, och skillnaden är speciellt tydlig när det gäller män som har en eftergymnasial utbildning som är längre än tre år. Sett till andelen elever som går ur grundskolan med gymnasiebehörighet och övergången till gymnasiet och vilka inriktningar flickor och pojkar väljer så kan det slås fast att skillnader mellan kvinnor och män etableras tidigt. Dessa skillnader följer med ut i arbetslivet och leder till en arbetsmarknad med skev könsfördelning. Av den anledningen är det viktigt att stötta unga i att se olika framtida utvecklingsmöjligheter, och detta bör göras i så tidig ålder som möjligt.

Arbetslöshet

Arbetslösheten påverkades kraftigt av pandemin med vissa höga toppar till följd av varsel. Många människor blev också korttidspermitterade från sina arbeten. På riksnivå ökade den öppna arbetslösheten med 1,5 procentenheter mellan november 2019 och november 2020, enligt Arbetsförmedlingens statistik. Utvecklingen var liknande i Värmland och Dalarna, med en ökning om 1,2 respektive 1,3 procentenheter vardera, medan Gävleborg klarade sig något bättre med endast 0,7 procentenheters ökning. Under det senaste året har dock arbetslösheten sjunkit igen och var (november 2021) tillbaka på de nivåer som var innan pandemin. I Gävleborgs fall är situationen något bättre än innan pandemin. Gävleborg är dock fortsatt det län som har den högsta arbetslöshetsnivån av de tre länen i Norra Mellansverige. Den öppna arbetslösheten i Gävleborg uppgick i november 2021 till 9,1 % jämfört med rikets 7,2 %, enligt Arbetsförmedlingens statistik. Siffrorna i både Värmland och Dalarna låg i nivå med eller under riket med 7,2 % respektive 6,3 %.

De inomregionala skillnaderna inom länen är dock mycket stora. Störst är skillnaderna i Dalarna och Värmland, där det skiljer ca sex procentenheter mellan den kommun som har lägst respektive högst öppen arbetslöshet.

De grupper som främst uppvisar en hög arbetslöshet är ungdomar och utrikes födda. Ungdomsarbetslösheten är högst i Sverige i Gävleborg, och har varit så under lång tid. Även i Värmland är ungdomsarbetslösheten högre än riksgenomsnittet, medan ungdomsarbetslösheten i Dalarna är något lägre än riksgenomsnittet. En förklaring till skillnaderna mellan länen är arbetsmarknadens sammansättning, där framför allt Dalarna har en högre sysselsättning inom branscher som sysselsätter ungdomar (så som turismnäringen). Ungdomsarbetslösheten ökade kraftigt under pandemin. Dels drabbades branscher som sysselsätter många unga hårt, dels drabbades personer med tidsbegränsade anställningar särskilt hårt.

Arbetslösheten bland utrikes födda är också högst i Sverige i Gävleborg, även där som en del av en längre trend. 27,7 % av de utrikes födda i Gävleborg var öppett arbetslösa i november 2021, jämfört med Dalarnas 21,8 % och Värmlands 22,1 %. Motsvarande siffra för riket var 17,8 %.

Könssegregerad arbetsmarknad

Arbetsmarknaderna i Norra Mellansverige är tydligt könssegregerade och de tre länen har en nästan identisk könsfördelning mellan sektorerna. Fördelningen är typiskt traditionell med en stor andel av kvinnorna i omsorgsyрken inom den offentliga sektorn medan männen i högre grad arbetar i den privata sektorn.

Ohälsa

Ohälsan är överlag hög i Norra Mellansverige. Under 2021 var antalet ohälsodagar två till fyra dagar fler i länen i Norra Mellansverige jämfört med riket. Ohälsotalet är något högre i Värmland och Gävleborg jämfört med Dalarna, och har varit så under de senaste fem åren. Den största skillnaden är dock den mellan könen. I Norra Mellansverige har kvinnor ca tio ohälsodagar fler än män, och könsskillnaden i samtliga tre län är något högre än i riket. För Norra Mellansverige innebär ohälsan stora kostnader i form av både uteblivna skatteintäkter och kostnader för hälso- och sjukvård.

Den psykiska ohälsan är dock i nivå med riket. Andelen med gott psykiskt välbefinnande är i nivå med riket i alla tre län, ca 86 % -87 %. Detsamma gäller andelen som har besvär av stress (14–15 %) eller av ängslan, oro eller ångest (38 % - 40 %). Liksom i riket har den psykiska ohälsan ökat över tid. Vad gäller besvär av ängslan, oro eller ångest är ökningen signifikant i alla tre län och uppgick till ca tio procentenheter mellan 2012–2015 och 2018-2021 enligt Folkhälsomyndighetens mätningar.

Näringsliv och offentlig sektor

Den digitala omställningen går i rekordfart och pandemin har påskyndat denna utvecklingsprocess. Både privat och offentlig sektor är beroende av att ligga i takt med utvecklingen. Data, processer, AI och 3D-tillverkning ändrar på sikt helt villkor och förutsättningar för framförallt tillverkning, företagande och transporter. Det kommer att ytterligare skärpa konkurrensen och driva på företagens produktivitet utveckling. Jämfört med tidigare större strukturomvandlingar är digitaliseringen snabbare och mer genomgripande. Artificiell intelligens (AI), Internet of Things (IoT), cybersäkerhet, programvaruutveckling och digital basinfrastruktur är ord och begrepp som alla på sikt kommer att komma i kontakt med.

Utifrån den demografiska utvecklingen med en större andel äldre i befolkningen kan vi förvänta oss ett större behov av vård. Detta med väsentligt färre i arbetsför ålder år 2030 jämfört med år 2020. Vi står inför en omställning där vi antingen kan producera mer välfärd effektivare eller minska utbudet av välfärdstjänster. Användningen av digital teknik för att effektivisera inom och mellan vårdverksamheter går långsamt. Små resurser satsas på IT och digitalisering i regionerna. De senaste 14 åren har regionernas satsningar på digitalisering motsvarat ungefär tre procent av deras budget. De befintliga, hårt belastade och underdimensionerade systemen, skapar ineffektivitet i den offentliga vården. Många kommuner och regioner saknar kunskaper om vilka system de skulle vara hjälpta av och hur teknik kan användas för att effektivisera verksamheterna.

Tillverkning och utvinning är den bransch som i alla tre länen omsätter mest och sysselsätter flest. Tillverkningsindustrin står för en stor andel av utsläppen och för att klara klimatomställningen krävs att de i snabbare takt ställer om till fossilfri produktion. Livsmedel och transporter är två andra områden med stor påverkan vars omställning behöver prioriteras för att uppnå målet om ett fossilfritt Sverige. Förmågan och kapaciteten att klara denna omställning är svår att mäta men det finns flera områden som indikerar att Norra Mellansverige ligger lågt. Andelen med eftergymnasial

utbildning är lägst i Sverige och det finns flera mått på innovationsförmåga som visar att länen i Norra Mellansverige ligger bland de sämre.

Övergångsregion

Europeiska kommissionen delar upp de olika regionerna i respektive medlemsland för att fastställa lämpliga budgetramar utifrån de utmaningar respektive region har. Det finns tre regionkategorier (mindre utvecklade regioner, övergångsregioner och mer utvecklade regioner) på nivån NUTS 2 (Nomenclature of territorial units for statistics). Norra Mellansverige är den enda regionen i Sverige som är klassificerad som en övergångsregion (lägre bruttoregionalprodukt, BRP, än snittet i EU) och får därför 60 % i medfinansiering av EU jämfört med övriga Sverige som endast får 40 %. Detta för att bättre kunna tackla de utmaningar som finns i Norra Mellansverige.

3. Norra Mellansverige – mål, prioriteringar och principer

Den inriktning som Norra Mellansverige ser som nödvändig för att möta de utmaningar som beskrivits i föregående kapitel tar sin utgångspunkt i de regionala utvecklingsstrategierna som tagits fram i respektive län. Detta tillsammans med de prioriterade områden som följer av ESF+ och som är framtagna i det nationella programmet inom programområde A, Öka möjligheterna till ett hållbart arbetsliv för alla.

Inom de tre länen finns stora skillnader i arbetslöshet, sysselsättning, kostnader för försörjningsstöd, ohälsa, utbildningsnivå m.m. Vissa kommuner har t.ex. förhållandevis hög arbetslöshet medan andra kommuner har en lägre eller mycket lägre arbetslöshet än riket. Detta innebär att vissa kommuner behöver fokusera på att initiera insatser för att minska utanförskap medan andra behöver fokusera på ”rena” omställningsinsatser. De inomregionala skillnaderna förväntas därför i ganska hög grad påverka såväl omfattningen som inriktningen på de insatser som ESF+ kan bidra med.

Socialfonden är en fond som primärt handlar om att stärka individers ställning på arbetsmarknaden, hjälpa dem till sysselsättning och minska deras risk att hamna i arbetslöshet. Insatser för att genomföra det uppdraget kan handla både om aktiviteter som riktas direkt till individen, och insatser som bidrar till att utveckla formella strukturer för att stötta individer att nå egenförsörjning. Det senare kan till exempel vara samarbeten och samarbetsformer mellan organisationer som ger individen ett brett och anpassat stöd. Det kan också handla om att formerna för det livslånga lärandet anpassas till lokala och regionala förutsättningar.¹

Verksamheter inom den sociala ekonomin kan bidra till att stärka individers ställning på arbetsmarknaden. Denna kan ske t.ex. genom Arbetsintegrerade sociala företag (ASF) som kan underlätta för individers integrering i samhället och arbetslivet genom arbete och delaktighet.

En viktig del för att lyckas med breddad rekrytering och för att få fler individer i sysselsättning på arbetsmarknaden är arbetsplatsernas och arbetsgivarnas mottagarkompetens, både privata och offentliga. Det är en förutsättning för att kunna komma vidare med de individer som idag står utanför arbetsmarknaden samt för individer med en instabil ställning på arbetsmarknaden. De individer som får stöd med att stegförflytta sig behöver ha en arbetsplats som har förmåga att ta emot dem. Behovet är både tillförande av kunskap samt attitydförändring för att arbetsgivarna ska ta steget att tänka och agera på breddad rekrytering. Det handlar också om kunskap om det stöd som individer och arbetsgivare kan få för att få till ett mottagande på bästa möjliga sätt. Ett fokus är också att i arbetet uppmärksamma och motverka den idag väldigt könssegregerade arbetsmarknaden.

En annan form för att hitta metoder som kan stärka individers ställning samt gynnar förändringar av både organisatorisk och strukturell art kan vara transnationella samarbeten inom EU. Genom att både ta del av, samt att förmedla egna erfarenheter av verksamma metoder, kan projekten stärkas och befruktas och kan bidra till att effektivt lösa gemensamma utmaningar och kan vara ett verktyg för innovation, lärande och spridning av resultat.

Samverkan med andra program/fonder som verkar både inom som utanför Sverige kan också vara effektiva sätt för att minska de utmaningar som Norra Mellansverige har framför sig. Exempel på sådana program/fonder är det samarbete som sker inom ramen för Östersjöstrategin eller inom Interreg Sverige-Norge, Erasmus+, Central Baltic-programmet, AMIF d.v.s. asyl-, migrations- och integrationsfonden, ERUF samt EaSI d.v.s. programmet för sysselsättning och social innovation.

¹ Bakgrund till framtiden, en omvärldsanalys för ESF+ perioden 2021-2027, Svenska ESF-rådet 2019, s. 65

Den teknikomställning (digitalisering, robotisering, automatisering) och klimatomställning (fossilfri produktion) som nu sker i samhället kommer ställa krav på både en omställningskapacitet som behov av nya kompetenser. Här kan ESF+ spela en roll för att stötta både anställda med en instabil ställning som anställda med en stabil ställning på arbetsmarknaden för att kunna fortsätta att utvecklas.

ESF+ kan också ha en viktig betydelse vid snabb omställning i samhället för individer som drabbas av snabba samhällsomställningar. Här finns pandemin som ett tydligt exempel i närtid eller tidigare, och pågående, konflikter som lett till stora flyktingströmmar. Andra exempel kan vara förändringar som beror på expansion och nya företagsetableringar.

3.1 Mål för insatserna i Norra Mellansverige för kommande utlysningar inom ESF+

För att möta de utmaningar som beskrivits i den socioekonomiska analysen behöver följande mål för Norra Mellansverige genomsyra arbetet i de projekt som kommer bedrivas inom de prioriterade områden som finns inom programområde A. Dessa mål är också en förutsättning för att vända den negativa utveckling som Europeiska kommissionen uppmärksammat då de har bedömt att Norra Mellansverige är en s.k. övergångsregion.

- **Fler individer behöver komma in på arbetsmarknaden!**
Norra Mellansverige har fler äldre och färre i arbetsför ålder och den högsta försörjningskvoten av landets åtta NUTS 2 områden. Det innebär att fler äldre ska försörjas av en minskande andel i arbetsför ålder. Behovet att inkludera fler i arbetskraften är därför mycket angeläget.
- **Arbetslösheten måste minska!**
Arbetslösheten är hög och det finns vissa grupper som har svårare att etablera sig och nå en stabil ställning på arbetsmarknaden. Detta gäller bl.a. nyanlända personer, utomeuropeiskt födda personer (särskilt utomeuropeiskt födda kvinnor), personer med kort utbildning, personer med bristande kunskaper i svenska, personer som i olika grad lider av problem med ohälsa eller funktionsvariationer, eller personer som passar in i flera av dessa beskrivningar.

Ungdomsarbetslösheten är hög i hela Norra Mellansverige och den är betydligt högre bland män än kvinnor. Det behöver dock inte betyda att unga kvinnor har lättare att hitta arbete utan kan förklaras av att unga kvinnor vidareutbildar sig i högre grad än unga män. Just utbildningsnivån är en bidragande orsak till den höga ungdomsarbetslösheten i Norra Mellansverige. En lägre andel av ungdomarna i Norra Mellansverige väljer att läsa vidare efter gymnasiet vilket påverkar deras möjligheter att få jobb.

Arbetslösheten hos utrikes födda i Norra Mellansverige är hög. Sysselsättningen bland utrikes födda är generellt lägre än bland svenskfödda personer, och arbetslösheten, inklusive långtidsarbetslösheten, är högre. De utomeuropeiska födda kvinnorna har en högre arbetslöshet än männen. Även här spelar utbildningsnivån en viktig roll för hur utrikes födda klarar sig på den svenska arbetsmarknaden. Högutbildade utrikes födda klarar sig generellt relativt bra jämfört med de som saknar eller har en kortare utbildning. Naturligtvis spelar också vistelsetiden i Sverige en stor roll utifrån vilka svenskkunskaper individen har förvärvat.

- Utbildningsnivån behöver höjas!**
 Färre elever i Norra Mellansverige som helhet går ut årskurs 9 med gymnasiebehörighet jämfört med riket. Andelen högskoleutbildade ökar förutsättningarna för regional attraktivitet, utveckling och tillväxt. Samtliga tre län i Norra Mellansverige har betydligt lägre andel högskoleutbildade än rikssnittet. Skillnaden är liksom riket, stor mellan kvinnor och män. Männerna har betydligt lägre utbildningsnivå än kvinnorna och halkar efter alltmer. Många individer som står utanför arbetsmarknaden har mycket låg utbildningsnivå.
- Matchningen på arbetsmarknaden mellan individens kompetens och arbete behöver utvecklas!**
 Kompetensförsörjningen är inom de flesta branscher en utmaning och ett tillväxthinder. Arbetsgivarna behöver utveckla arbetet med strategisk kompetensförsörjning inom ramen för en breddad och innovativ rekrytering. Stödstrukturer som ska främja lärande, inkludering och mångfald behöver stärkas. Samverkan mellan utbildningssystem och arbetsgivare behöver utvecklas och förstärkas.
- Omställningen på arbetsmarknaden kräver ny kompetens!**
 Utvecklingen på arbetsmarknaden går allt fortare. Ny teknologi såsom digitalisering, robotisering, automation och AI kommer in i alla branscher. Varor, tjänster och produktionssystem blir alltmer uppkopplade och digitala. Det behövs en utvecklingsagenda för nya kompetenser som gynnar individen och arbetsplatser i bredare bemärkelse, med modeller för individuell karriärväxling, livslångt lärande samt rörlighet inom och mellan arbetsplatser. Pandemin har snabbat på utvecklingen (exempelvis e-handel) vilket ökar kraven på än snabbare omställning av kompetenser.

Det företagsfrämjande systemet har behov av att utveckla rådgivning till arbetsgivare kring strategisk kompetensförsörjning. Till detta behövs ledningskompetens för kunskap om omställning och innovationer.
- Attityder behöver förändras!**
 Synen på utbildning och livslångt lärande behöver förändras hos såväl individerna själva som hos arbetsgivarna och på arbetsplatsen. Arbetsmarknaden behöver också arbeta för att förändra attityder och värderingar så att den könssegregerade arbetsmarknaden kan bli mer jämställd och inkluderande.
- Omställningskapaciteten behöver höjas!**
 Förmågan att snabbt ställa om i förhållande till omvärldens förändringar med så lite störningar som möjligt kan komma att bli avgörande för Norra Mellansveriges utveckling och tillväxt, Covid-19 pandemin har med fog visat detta. Vi vet också att det kommer nya kriser, oavsett om det är ett nytt virus, effekter av klimatförändringar, konjunkturförändringar eller en stor grupp människor som flyr krig och förföljelse.

3.2 Prioritering A.1

Prioritering A.1 ska främst användas för insatser till individer i behov av kompetensutveckling i sitt yrkesliv. Genomförda insatser ska bidra till att individens ställning på förstärks. Prioriteringen kan även innehålla insatser för att utveckla såväl organisationer som strukturer, genom exempelvis nya metoder och arbetssätt eller samverkanslösningar kopplade till kompetensutveckling.

Utmaningar i Norra Mellansverige:

- Avsaknad av långsiktig struktur för kompetensförsörjning och kompetensutveckling (Tillväxtanalys rapport 2021:06)
- Stora utmaningar gällande fungerande samverkan mellan organisationer och aktörer som arbetar med målgrupperna
- Konjunkturkänslig industri
- Låg utbildningsnivå
- Det sker en snabb teknikomställning (digitalisering, robotisering, automatisering) och en klimatomställning (fossilfri produktion) i samhället vilket ställer krav på både en omställningskapacitet som på ett behov av nya kompetenser
- Svårt att rekrytera kompetent arbetskraft
- Låg kunskapsnivå/ambitionsnivå att bryta traditionella synsätt på arbetskraften. En könssegregerad och koncentrerad arbetsmarknad mot ett fåtal branscher skapar ytterligare utmaningar eftersom individerna får väldigt svårt att röra sig mellan branscher.
- Låg innovationsgrad enligt innovationsindex

Exempel på insatser:

- Underlätta kompetensutvecklingsinsatser för individer med osäker ställning
- Underlätta övergångar internt på arbetsplatsen (Arbetsväxling)
- Skapa struktur för långsiktig kompetensförsörjning hos arbetsgivare
- Skapa struktur för kompetensutvecklingsinsatser för redan anställd personal
- Bygga/Etablera/utveckla strukturer för samverkan mellan organisationer och aktörer som på olika sätt arbetar med målgruppen
- Stärka livslångt lärande
- Studie- och yrkesvägledning
- Utbildning- Insatser för omställning karriärväxling
- Omskolning-Insatser för att byta jobb, bransch
- Validering:
Insatser som ger möjlighet att kartlägga, bedöma och dokumentera en individs kompetens oavsett var, hur och när den är inhämtad (för studier eller arbete).
- Attitydförändrande insatser som stimulerar studier eller att söka annat arbete med tryggare anställning
- Kartlägningsinsatser över aktörer och insatser inför framtida projekt
- Utvecklat arbete för att bli attraktiv arbetsgivare,
- Höjd "Beställarkompetens", d.v.s. vilken nivå och vilken kompetens arbetsgivare behöver för fler eller nya affärsområden eller expansion/omställning etc.
- Medvetandegöra möjligheterna att rekrytera icke traditionellt hos arbetsgivare
- Underlätta övergångar internt på arbetsplatsen (Arbetsväxling)
- Visa på karriärmöjligheter

- Normbrytande insatser för att minska könsstereotypa yrkesval

3.3 Prioritering A.2

Insatser inom prioritering A.2 kan bestå av insatser direkt kopplade till individer utanför arbetsmarknaden. Insatserna förväntas stärka den arbetslösa individens ställning så att den antingen närmare sig eller får ett arbete. Prioriteringen kan även innehålla insatser för att utveckla såväl organisationer som strukturer, genom exempelvis nya metoder, arbetssätt eller samverkanslösningar.

Utmaningar i Norra Mellansverige:

- Hög arbetslöshet

Arbetslösheten i Norra Mellansverige är högre än i riket, detta främst beroende på den höga arbetslösheten i Gävleborgs län men även i Dalarna och i Värmland är arbetslösheten hög. Det finns vissa grupper av arbetslösa som har särskilt svårt att etablera sig på arbetsmarknaden, detta gäller i synnerhet ungdomar och utrikesfödda, särskilt kvinnor. Kort utbildningsbakgrund och bristande kunskaper i svenska bidrar till deras utmaningar. Det finns också personer med problem med ohälsa och/eller funktionsvariationer som också har stora utmaningar att etablera sig och stanna på arbetsmarknaden.

- Höga kostnader för försörjningsstöd

En hög arbetslöshet och höga ohälsotal leder till ökade kostnader för försörjningsstöd och minskade skatteintäkter för kommunerna även om detta varierar både mellan länen och mellan kommunerna.

- Hög ohälsa

Ohälsan är högre i Norra Mellansverige jämfört med riket. För Norra Mellansverige innebär det stora kostnader i form av både uteblivna skatteintäkter och kostnader för hälso- och sjukvård. Antalet ohälsodagar är högre jämfört med riket för samtliga tre län i Norra Mellansverige. Ohälsotalet är något högre i Värmland och Gävleborg jämfört med Dalarna, och har varit så under de senaste fem åren. Den största skillnaden är dock den mellan könen. Både i Norra Mellansverige och i riket har kvinnor betydligt fler ohälsodagar jämfört med män.

- Demografi (fler behöver fylla på arbetskraften)

De tre länen i Norra Mellansverige har stora likheter i åldersstrukturen men skiljer sig något från riket. Länen skiljer sig även från riksnivån när det gäller försörjningskvot. Norra Mellansverige har den högsta försörjningskvoten² i landet. Det innebär att fler äldre ska försörjas av en minskande andel i arbetsför ålder så behovet av att inkludera fler i arbetskraften är därför mycket stort.

- Låga utbildningsnivåer

Utbildningsnivå är en viktig förutsättning för regional attraktivitet, utveckling och tillväxt.

² Försörjningskvoten räknas ut genom att dividera antalet personer i åldrarna 0–19 år och 65 och äldre med befolkningen som är 20–64 år, och sedan multiplicera med hundra.

I Norra Mellansverige som helhet är det färre elever som går ur årskurs 9 med gymnasiebehörighet jämfört med hela landet.

De tre länen i Norra Mellansverige har också en betydligt lägre andel högutbildade, och skillnaden är speciellt tydlig när det gäller män som har en eftergymnasial utbildning som är längre än tre år.

- Könnssegregerad/könsuppdelad arbetsmarknad

Arbetsmarknaderna i Norra Mellansverige är tydligt könsssegregerade och de tre länen har en nästan identisk könsfördelning mellan sektorerna. Fördelningen är typiskt traditionell med en stor andel av kvinnorna i omsorgsyirken inom den offentliga sektorn medan männen i högre grad arbetar i den privata sektorn.

En faktor som hämmar sysselsättning och rörligheten på arbetsmarknaden för flera av målgrupperna, (de med utsatt ställning på arbetsmarknaden) är diskriminerande strukturer, fördomar och normer. För att kunna öka sysselsättningen behövs därför ett fortsatt arbete för att motverka negativa stereotyper, fördomar och föreställningar och på så sätt förebygga och motverka diskriminering.

Exempel på insatser

- Förstärkt strukturbyggande samverkan mellan berörda organisationer och myndigheter.
- Skapa arenor för kombination av praktik, språk och utbildningsinsatser för inträde på arbetsmarknaden.
- Förstärkt studie- och yrkesvägledning:
Öka kunskapen om studier, bristyrken och arbetsmarknad samt öka kunskaperna som kan förändra könsssegregerade yrkesval.
- Utbildning i samhällsorientering och arbetsmarknadskunskap
- Validering:
Insatser som ger möjlighet att kartlägga, bedöma och dokumentera en individs kompetens oavsett var, hur och när den är inhämtad (för studier eller arbete).
- Metoder som medför att fler individer kan tillgodogöra sig SFI-undervisning.
- Stöd för arbetsgivare att ta emot praktikanter
- Praktik
- Kombinationsutbildning (teori och praktik parallellt)
- Hälsöfrämjande insatser som leder till att individen kommer närmare arbetsmarknaden (steg på vägen)
- Integrerad utbildning om horisontella principer
- Möjlighet att utveckla nya och samarbeta med Arbetsintegrerade sociala företag (ASF)
- Kartläggningsinsatser över aktörer inför framtida projekt
- Insatser på individnivå för att få rätt insatser för rätt person, beroende på den enskildes behov och förutsättningar för etablering på den arbetsmarknaden
- Stöttande insatser för ungdomar som riskerar att hoppa av skolan.
- Insatser för att motivera och stötta en återgång till studierna
- Möjlighet att utveckla nya och samarbeta med Arbetsintegrerade sociala företag (ASF)
- Skapa långsiktigt hållbara strukturer för både kompetensförsörjning och kompetensutveckling hos arbetsgivare

- Bygga/Etablera/utveckla strukturer för samverkan mellan organisationer och aktörer som på olika sätt arbetar med målgruppen
- Höjd kompetens om möjligheter att anpassa/tillgängliggöra arbetsplatser för att sjukskrivna och/eller funktionsnedsatta i större utsträckning ska kunna få jobb
- Individuellt stöd utifrån individuella förutsättningar och behov

3.4 Regionala principer för Norra Mellansveriges utlysningar, ansökningar och genomförande av projekt

Det finns ett antal regionala mål som den regionala handlingsplanen ska utgå ifrån. Handlingsplanen och utlysningsplanen anger vilka insatser som ska prioriteras samt processer för arbetet. Den regionala handlingsplanen ger en ram för samarbetet mellan regionalt utvecklingsansvariga, de stödjande aktörerna, Svenska ESF-rådet och Strukturfondspartnerskapet.

För att säkerställa att relevanta insatser genomförs och att målen i programmet för ESF+ uppfylls samt för att svara upp mot Europeiska kommissionens budgetfördelning till Norra Mellansverige som övergångsregion används följande prioritering vid bedömning av utlysningar, ansökningar och genomförande av projekt:

- **Insatser ska bidra till att uppfylla målen i RUS och ESF+ programmet**
Satsningar ska utgå från de utmaningar och behov som beskrivs i den socioekonomiska analysen för Norra Mellansverige, respektive regions regionala utvecklingsstrategi samt de prioriteringar som ESF+ anger i programområde A i det nationella programmet.
- **Insatserna ska bidra till hållbart arbetsliv och livslångt lärande**
Utvecklingsarbetet inom ramen för ESF+ ska leda till långsiktiga, hållbara insatser. Det nationella programmet för ESF+ lyfter tre perspektiv som organisationerna behöver arbeta med.

Dessa tre perspektiv är:

- ***Ett individperspektiv***
- ***Ett organisations-/systemperspektiv***
- ***Ett strukturförändrande perspektiv***

De prioriterade projekten ska bygga på analys, förslag på insatser och ett förväntat resultat inom ett eller flera perspektiv. Insatserna ska leda till specifika resultat och ge tydliga effekter för den enskilda individen på sikt. Gemensamt för de tre nivåerna är att de kräver samverkande aktörer, som alla tar ansvar för genomförandet och resultatet.

- **Insatserna ska bidra till hållbar samverkan**
Inkluderingen på arbetsmarknaden och kompetensförsörjningsarbetet spänner över ett stort fält av politikområden. En samverkan krävs mellan ansvariga statliga myndigheter, region, kommun, näringsliv och idéburen sektor. För att utvecklingsarbetet utifrån handlingsplanen ska få genomslag, krävs engagemang och samverkan mellan alla dessa aktörer.

- **Insatserna ska bidra till jämlika levnadsvillkor**

Ojämlighet, i form av systematiska skillnader mellan olika grupper riskerar att påverka den regionala utvecklingen negativt. Ett socialt hållbart och jämlikt samhälle finns när alla människor, utifrån sina behov och förutsättningar, ges likvärdiga möjligheter i samhället. Därför ska alla insatser främja en mer inkluderande och mer jämställd arbetsmarknad. Projekt inom ramen för ESF+ ska säkerställa jämställdhet mellan kvinnor och män samt lika möjligheter för alla, utan diskriminering på grund av kön eller etniskt ursprung, religion eller övertygelse, funktionsvariation, ålder eller sexuell läggning.

4. Framtagande

Den regionala handlingsplanen (RHP) har tagits fram i samverkan mellan regionerna i Norra Mellansverige; Region Dalarna, Region Gävleborg och Region Värmland. Region Gävleborg har haft uppdraget att samordna arbetet. Handlingsplanen bygger på en socioekonomisk analys för Norra Mellansverige vilken har tagits fram gemensamt av analytiker i regionerna.

Politisk förankring har skett under framtagandet i Region Dalarnas och Region Värmlands Regionala utvecklingsnämnder, i Region Gävleborgs Kultur- och kompetensnämnd samt i Region Gävleborgs Regionstyrelsens utvecklingsutskott.

Den socioekonomiska analysen för Norra Mellansverige togs fram i det förberedelsearbete som gjordes i samband med planeringen av ESF+ år 2020 och har uppdaterats under våren 2022. Den har kommunicerats bland berörda aktörer och tjänat som underlagsmaterial i de dialogmöten som hållits på lokal och regional nivå. Den socioekonomiska analysen har sedan 2020 varit tillgänglig på de hemsidor som Region Dalarna, Region Gävleborg samt Region Värmland har.

Den regionala handlingsplanen för ESF+ utgår från de regionala utvecklingsstrategi (RUS) som respektive län har tagit fram. Regionala handlingsplanerna har arbetats fram i dialog med en mängd aktörer, dels inom respektive län, dels i Norra Mellansverige som helhet i syfte att kommunicera, förankra, och ge möjlighet till inspel till arbetet med att ta fram den handlingsplanen. Därutöver har erfarenhetsutbyten på nationell nivå hållits. Aktörerna representerar offentlig sektor, näringsliv, akademi/högskola och civilsamhällets organisationer. Erfarenheter från tidigare programperioder har tagits tillvara i dialogarbetet.

Ett större dialogmöte genomfördes i februari 2021 där 133 personer deltog. Dessa representerade bl.a. kommunerna i Norra Mellansverige, Arbetsförmedlingen, Länsstyrelsen, Försäkringskassan, högskolor, universitet, arbetstagarorganisationer, arbetsgivarorganisationer, regioner, samordningsförbund, det regionala strukturfondspartnerskapet, främjarorganisationer m.fl. Utöver denna dialog har löpande samtal förts med bl.a. kommuner, Försäkringskassan, Arbetsförmedling och FINSAM där Norra Mellansverige framtida utmaningar diskuterats. Förslaget till den regionala handlingsplanen har också presenterats för befintligt regionalt strukturfondspartnerskap.

5. Plan för genomförande

5.1 Utlysningssplan

För att de utlysningar som görs ska vara träffsäkra och nå rätt målgrupp måste en kontinuerlig diskussion om innehåll ske utifrån nuläget i omvärlden. Erfarenheter från tidigare programperioder och inte minst Coronapandemin visar på vikten av att vara flexibel och med relativt kort varsel vara beredd att göra nya bedömningar. Detta är också ett av skälen till att utlysningsperioden (och

planen) är tvåårig. Insatserna för arbetslösa påverkas dessutom av den reformering av Arbetsförmedlingen som sker och som i hög grad kan komma att påverka målgruppen för framtida insatser för ESF+. Genom ett regelbundet uppföljningsarbete av beslutade projekt och genom en kontinuerlig uppföljning av den regionala handlingsplanen, kommer underlag som kan ligga till grund för nya och kanske reviderade utlysningssplaner, kunna tas fram.

5.2 Uppföljning av handlingsplanen

En årlig uppföljning av den regionala handlingsplanen kommer att ske i dialog med relevanta aktörer för att ta del av erfarenheter och åsikter. En dialog mellan de regionalt utvecklingsansvariga och Svenska ESF-rådet kommer ske varje halvår för att diskutera framtida behov av utlysningar. Utifrån dessa diskussioner och analyser kommer underlag kunna tas fram som beslutsunderlag för de regionala strukturfondspartnerskapens prioriteringar och fastställande av utlysningssplanen.

Erfarenheter och kunskaper som skapas genom uppföljning och utvärdering av genomförda insatser behöver spridas för att uppnå ett effektivt lärande. Uppföljning av programmet för ESF+ sker på nationell nivå, medan uppföljningen av den regionala handlingsplanen Norra Mellansverige görs på NUTS-2 nivå.

Uppföljningen av den regionala handlingsplanen ska ske årligen inför att utlysningssplanen ska revideras.

I enlighet med programteorin för ESF+ följs aktiviteter, prestationer, projektresultat samt effekter för individer.

Exempel på process för utlysningar

5.3 Strukturfondspartnerskapet och sekretariatet

Syftet med strukturfondspartnerskapet för Norra Mellansverige är att säkerställa ett regionalt inflytande över genomförandet och se till att de EU-medel som är avsatta för regionen används på bästa sätt för att utveckla regionen. Det handlar om att öka regionens konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning. Strukturfondspartnerskapet är gemensamt för den regionala

handlingsplanen för ESF+ och för det regionala programmet för Europeiska regionala utvecklingsfonden, programperioden 2021-2027. Till sitt stöd har partnerskapet ett sekretariat placerat hos Region Dalarna. I uppdraget ska partnerskapet samverka med förvaltande myndighet, Svenska ESF-rådet.

Det ska finnas en nära koppling mellan det regionala strukturfondspartnerskapets arbete och regionernas eget utvecklingsarbete. Syftet är att insatser inom de olika programmen ska bidra till att uppfylla målen i de regionala utvecklingsstrategierna och därmed även till nationella och europeiska mål.

Strukturfondspartnerskapet i Norra Mellansverige har två specifika uppdrag för ESF+:

- Samråda med Svenska ESF-rådet utifrån myndighetens förslag till framtagna regionala utlysningar av socialfondsmedel.
- Prioritera ansökningar som kommits in och bedömts valbara av Svenska ESF-rådet.

Utlysningar i Norra Mellansverige ska ske med utgångspunkt i den regionala handlingsplanen för ESF+ och följa den tvååriga utlysningsplanen.

Inför varje regional utlysning under programperioden ska Svenska ESF-rådet samråda med Strukturfondspartnerskapet. Svenska ESF-rådet ska i samband med planering av utlysning samverka med fler aktörer såsom förvaltande myndigheter för övriga ESI-fonder och regionerna. Regionerna ska dessutom lämna utlåtanden över ansökningarna inför prioritering i Strukturfondspartnerskapet. Detta för att säkerställa koppling till de regionala utvecklingsstrategierna samt skapa förutsättningar för samverkan med övriga ESI-fonder.

Strukturfondspartnerskapet ska ge en motivering till prioriteringsordning bland ansökningar. Av motiveringen ska det framgå hur respektive ansökan bidrar eller inte bidrar till de regionala utvecklingsstrategierna. Strukturfondspartnerskapets ställningstagande är bindande för myndigheterna. Efter det att strukturfondspartnerskapet antingen prioriterat eller inte prioriterat en projektansökan går ärendet tillbaka till respektive myndighet som fattar det formella beslutet.

Bilagor

Socioekonomisk analys Norra Mellansverige